

Hikâye:

KUMADAN DOĞAN BÜYÜK LİDER *

SULTANALI BALGABAYEV

Bu hâdise, Kazakistan'ın "Komünizm" adlı ve nüfusunu Kazakların oluşturduğu köyünde cereyan etmişti.

Elbette, Kazak adını işittikten sonra hangi uruktan geldiğini, hangi cüze ait olduğunu soran sualler aklına geliyor insanın. Bu sorulara cevap verilmezse pek çok kişi tatmin olmayacaktır. Onun için kısaca bir şecere anlatalım.

Bütün insanların maymundan geldiğini söyleyen bir iddia var. Bunun yalan mı doğru mu olduğunu kim bilebilir? Fakat Komünizm köyü Kazaklarının ta başlangıçta Dombovıl denilen ihtiyardan geldikleri çok açık idi. Yani, eskiden Dombavıl denilen zengin bir adam, onun da Bulanbay ve Ulanbay adlı iki oğlu vardı. Komünizm köyü Kazakları işte bu iki oğulun evlâtları.

Şeceremizi daha uzağa götürmeden, burada bırakalım diyoruz; fakat meselelerin küçük bir düğümü var. Bu iki erkek çocuğun büyüğü Bulanbay, birinci hanımdan, yani beybişeden, küçüğü Ulanbay ikinci hanımdan, yani tokaldan (kumadan) dünyaya gelmiş.

Feodalizm devrinde beybişeden doğanların tokaldan doğanları nasıl ezdikleri, Kazakistan'ın tarihini yazan tanınmış tarihçi âlimlerin eserlerinde çok güzel anlatılıyor. Bu yüzden tekrar yazmıyoruz. Fakat bu eşitsizliğin neticesinde Dombavıl'ın Beybişe ve Toqaldan doğan çocukları bir avılda (köy) oturmakla beraber, araları zamanla açılıp Bulanbay ve Ulanbay isimli iki ayrı boya bölünmüşlerdi.

İki ayrı boy olduktan sonra kendi kösemlerinin (liderlerinin) de olması gerekiyordu.

Bulanbay boyunun kösemi Keykuvat, Ulanbay'ın kösemi Kavkay idi.

Biz hikâyemize yaşı büyük, yolu uzun Keykuvat kösemi tanıtarak başlayalım.

* "Togaldan tугan ulı kösem" Qazaq adabiyeti. no. 9 (2291), şubat 26, 1993. s. 8-9.

* * *

Bunları yazdığımızda Keykuvat'ın yaşı sekseni çoktan aşmış idi. Yaşına nispeten Keykuvat sağlam ve sağlıklıydı. Sadece sağlıklı olması şöyle dursun, evinden iş yerine günde birkaç kez yürüyerek gidip gelirdi. Sadece sağlığı değil, akli ve şuuru da yerinde ve sapa sağlam idi. Her şeyden evvel, Keykuvat, Komünizm avılının âdeta gözü diri şeceresi idi. O ise siyasî hizmetine komsomol devrinde avıldaki mescitleri kapatarak, zengin ve mollaları hapse atarak başlamıştı. İşte bu Keykuvat, bundan önceki yetmiş yıla yakın zamandaki bütün siyasî hareketlerin en ön safında yürürdü. Ve yürüyüşü de ilginç idi; ne istese içinden gelerek, gözünün yaşını akıtarak isterdi. Meselâ Keykuvat, otuz yedinci yılda avıldaki bütün eğitilmiş, ileri gelen adamları NKBD'ye dilekçe yazıp, kendi eli ile yakalayıp göndermişti. Buna atfen toplantı olduğunda kürsüye fırlayıp, gözünden yaş akarak "Halk düşmanlarına ölüm!" diye slogan atmıştı. Daha sonra bu halk düşmanlarının "halk düşmanı" olmadıkları ortaya çıkıp, avılda hatıralarına âbideleri dikildiğinde Keykuvat da söz alıp: "Arslanlarım-ay! Halk uğrunda ölen vatandaşlarım-ay! " Ruhları sonsuza kadar yaşasın! diyerek ağıt yakmıştı:

1986 yılında gençler meydana çıktığında** Keykuvat, herkesten evvel "yüzümüze kara leke düştü, kara damga vuruldu" diye aşırıları suçlamış, kendisi gibi düşünen insanları etrafına toplayarak bölge gazetesine açık bir mektup yazmıştı. Daha sonra, şair Muhtar Şahanov "aşırıları" diye suçladıklarımızın aslında gerçekten "aşırıları" olmadığını ispat ettiğinde Keykuvat yine herkesten evvel "Zavallı gençlerim-ay! Bağımsızlık için mücadele eden zavallı kahramanlarım-ay!" diye ağlamıştı.

Bütün bunlara rağmen Keykuvat'ın en büyük özelliği, Kazak halkının ağız birliği ve tatlısı hakkındaki hikâyesinde görülür. Nikâh düğününden başlayıp sütçü kızların toplantılarına kadar bütün toplantılarda Keykuvat ne zaman söz açılrsa, gereği icabı "Yüze bölünenin, soyu tükensin! Soylara bölünen hepsi zehir içip ölsün! Nesilleri bölünen kabirsiz kalsın!..." diyerek ağlardı. Böylece

** 1986 yılında Kazakistan Komünist Partisi Genel Sekreteri Dinmuhammed Kunay(ev) görevinden alınmış ve yerine Rus Genadi Kolbin seçilmişti. Bu durumu protesto için 10 bin kadar Kazak milliyetçisi Almatı'daki Komünist Partisinin merkezine yürümüşler ve "Kazakistan Kazaklarıdır" şeklinde sloganlar atmışlardı. O zamanki Sovyet yönetimi bu gösterileri kanlı bir şekilde durdurmuştu. Resmî rakamlara göre iki kişinin öldüğünün açıklanmasına rağmen gayri resmî kaynaklara göre ölen öğrenci sayısı 15'e, ölen polis sayısı da 7'ye çıkmaktadır. Yine resmî rakamlar göstericilerin sayısını 200 ile sınırlanmış olsalar da başka kaynaklar bu rakamı 300 bine kadar çıkarmaktadırlar. (Çevirenin notu)

bölgücülüğü büsbütün yere batırıp, yorulup, kürsüden ineceği vakit, aradan hiç olmasa bir dakika bile geçmeden kendi soyculuk işine girişirdi. Kendisi, yaptığı işin kötülüğünden veya Kazak'ı parçalara bölüp kurutma fikrinden vazgeçmiyor. Adil olmanın tek yolunun bu olduğuna inanıyor. Yani, Keykuvat'ın fikrinde, Qoja ve Törege'ye şüphe yok, lâkin bildiğimiz Kazakların en güçlü soyu, Bulanbay! Bulanbayların kahramanlığı, evliya-enbiyalığı, keskin zekâlılığı, Kazak'ın hiçbir sülâlesinde (soy) yok! Bulanbaylar, Kazak'ın altın kökü! Eğer Keykuvat'ın gece ortasında dürtüp uyarmanız, coşup "Yaşa Bulanbay!" diyerek slogan atardı. Keykuvat'ı elinde Bulanbayların özellikle fazla yaratıldığı hakkında dolup taşan malumat, şecere ve olaylar var. Bu malumatları toplamak için Keykuvat bütün ömrünü sarf etti. İşte böyle yirmi yıldır yüzden aşkın çalışmayı gözden geçirmekte.

* * *

Keykuvat'ın Bulanbayların tarihini araştırma (metodu) nasıldı? Onun metodu da özel ve çok ilginçti. Keykuvat, seksenden aşkın yaşına rağmen hayatında arşive hiç adım atmamıştı. Hatta, arşiv denilen şeyin ne olduğunun, orada nasıl bir dünya olduğunun da farkında bile değildi. Kütüphaneye yılda bir iki sefer, onda da sadece *Pravda*, *Sosyalistik Kazakistan* gibi gazetelerden yeniden anılan veya ölüp gitmiş kösemelerin ömür beyanlarını (hayat hikâyelerini) okumak için giderdi. Abone olup aldırıldığı da sadece bölge gazetesiydi. Onu da aşırıncılar hakkında yazdığı yazıyı bastıkları için değil, et yedikten sonra elini silmek için aldırıldı.

Genelde tarihçiye, özellikle kendi halkını seven milliyetçi tarihçi adama ilginç görünen şeyleri okumanın zorluğunu Keykuvat çok iyi bilirdi. Bu yüzden kendine has, oldukça ilginç tarih yazma metodu vardı. Bu metot şöyle ortaya çıktı: Ete doyup, çaya kandıktan sonra Keykuvat, evdekilerin hepsini azarlayıp dışarıya attıktan, kapıyı, pencereyi kapattıktan, kapkaranlık odada kafasının altına iki tane yumuşak yastık aldıktan sonra uykuya daldı. İşte bu karanlık odada rüya görür, rüyasında da kendisini kutsal bir adammış gibi hayal ederdi. Kazakların tarihini film şeridi gibi gözlerinin önünde görürdü rüyasında. Bütün sarı bozkırlardaki savaşlar, kanlı çarpışmalar, batırların (kahramanların) hepsini birer birer, 1723-1726'da Cungarların Kazak bozkırlarını işgalini görürdü. Bu vakıaların hepsinde de Bulanbaylar en önde yürürdü. Keykuvat nerde olsa uykuya daldı; fakat uykusunda bile onun tarih araştırması durmazdı. Pek çok yeni hâdiseler de gözünün önüne gelirdi. Ertesi gün sabah çayından sonra bir

sürü torunundan birinin eline siyah kalem ile on beş tıynlık (kuruşluk!) defter verip baş ucunda, daha önce düşünde gördüğü şecereleri sistemleştirip kâğıda yazdırmaya girişirdi.

Kazak olur da sadece bakıp geçer mi? Bazen Keykuvat'ın bu şecerelerini temize çıkaranlar da olurdu. Bunlardan en baştaki, Bulanbaylardan çıkan tek okumuş, hepsinin kösemi, Kazakistan Memleket Üniversitesinin tarih fakültesini bitirip, avılda otuz yıldır muallimlik yapan Kavkay idi.

Keykuvat ile Kavkay'ın konuşması aslında aşağıdaki gibi cereyan etmişti:

- Kevke, sizde Bulanbayların tam şeceresi var diyorlar, doğru mu? diye sordu Kavkay.

- Doğru! Yalnız şecere değil, bütün tarihi var, diyerek cevap verdi Keykuvat. Böyle söyleyip, tozlanmış on beş tıynlık defteri gösterdi.

- Kevke-ay, doğruymuş... Fakat, bu ne zamandan beri... nereden buldunuz? dedi Kavkay tarihçilik huyu tutup.

Keykuvat böyle bir soruyu hiç düşünmemişti.

- Nereden aldın da nesi?! Gözüm, bu şecere değil mi? Tarih... olmuş vakıa, diyerek sesini yükseltti.

- Olmuştur da... şimdi bu defteriniz kadimki... on beş tıynlık... bugünün defteri... Fakat tarih oluyorsa... arşiv... vesika...

- Kara gözüm, ben sana vesika verecek köy Sovyeti değilim. Bunu atamın atasının atasından beri taşıya taşıya geliyoruz... Kafamın tasını attırma! dedi Keykuvat. Sonra şinirlenerek on beş tıynlık defteri saklamaya çalıştı.

İşte böyle münakaşalara, tartışmalara bakmadan Keykuvat, Bulanbayların tarihi hakkındaki araştırmasını bitirmiş, şimdi de kendi soylarından gelen meşhur adamların mezarlarını bulmaya girişmişti. Bu sahadaki araştırması da çok ilginç bir vakıa ile başlamıştı. Aradan bir ay kadar bir zaman geçtikten sonra Keykuvat, eskiden hangi devirde ömür sürdüğünü dahi kesin olarak bilmemesine rağmen, dedesi Bulanbay'ın kemiklerinin yattığı mezarını buldu.

Bulanbay'ın yeniden keyfedilen mezarını görmeye Bulanbay'ın bütün ileri gelenleri atlanıp gitti. Ulanbay'dan tarihçi olarak Kavkay'ın önderliğindeki dört beş adam, onlara da Keykuvat'ın aşırı cılara karşı yazdığı yazıyı basan bölge gazetesinin dilcisi katıldı.

Bulanbay'ın mezarı sovhoz ortasından yirmi beş kilometre mesafede, Oblasa giden büyük yolun yanında idi. (Evliyanın adı evliya değil mi, ilerde o yerden

büyük yol geçeceğini bilip, isteyerek oraya yatmış olsa gerek.) Mezar denilenin de adı toz olup, yer ile yeksan olarak yok olmaya yüz tutmuş. Hatta, mezardan çok daha eski zamanlarda çöl ağacı ile öksürük otunu karıştırıp saldıkları obanın yerine benziyordu. Tepenin baş tarafına insan boyunda bir taş dikmişlerdi. Su taze! Güne yansımıştı. Mezar taşında bugünkü Rus harfleri ile işlenip kazılmış “Cungar saldırganlarına karşı millî bağımsızlık savaşında büyük erlik gösteren kahraman Bulanbay Dombayulı” diyen söz vardı. Sadece hangi asırda yaşadığı değil, doğduğu ve öldüğü yılların ayı, gününe kadar gösterilmişti. Mezarlığa gelenler, tıpkı Avrupalıların yaptığı gibi konuşmalar yaptılar ve şapkalarını ters çevirip Kuran okumaya başladılar. Kuran okunduğu vakitte Kavkay’ın aklına kendinin tarihçi olduğu geldi.

- Kevke, hepsi, doğru, fakat bu mezarın kesinlikle Bulanbay’ın mezarı olduğunu nasıl bildiniz? Bunu nasıl ispatlıyorsunuz? dedi.

- Nasıl ispatlamak da nesi!?! Şu duran ne? Bundan başka delil olması mümkün mü?! dedi Keykuvat, mezar taşına doğru omuzunu uzatarak. (Parmak ile göstermek olmazdı.)

- Dediğin gibi!... Bundan daha iyi delil ne olabilir?! Kazak dediğin böyle, taşa yazıp koysan da inanmıyor, diyerek diğer Bulanbaylara da bağırıma başladı.

- Kardeşlerim, bu taş, bugünkü taş... Sovyet hükûmetinin taşı... Bize eski âbideler gerek... Eski âbide... delil dediğin işte öyle olur, dedi Kavkay da kendi söylediğinden dönmeyip. Kavkay ile beraber gelen diğer Ulanbaylar da bu fikri onaylamak için alkışladılar.

Bu davanın sonu uzayıp, geçmişi Dombayul ihtiyardan çıkan iki ailenin arasındaki kötü şaka az kaldı büyük bir kavgaya dönüşüyordu. Her şeye rağmen işin iyi tarafı, bölge gazetesinin Bulanbay’a da Ulanbay’a da bağlanmayan dilcisi farklı bir ailenin vekili olması dolayısıyla, aracılık yaparak, davayı kavgaya kadar götürmeden, yarı yoldan döndürdü. Bulanbayların keşfi onun gazetesinde de basılmadı. Fakat neticede, mitinge gelen bütün Ulanbayları uzun yol boyunca ca yaya yürüttü.

* * *

Ulanbayların yürüyerek gitmek zorunda kalmalarının hikâyemizin bundan sonraki gelişmesi üzerinde büyük tesiri oldu.

Avıla doğru yürüyerek gelirken Ulanbaylar takatsiz düşüp yoruldukları zaman yolda mola vererek durum değerlendirmesi yaptılar.

- Bulanbaylar iyice hadlerini açtılar... Bizi adam yerine koymamaya başladılar, dedi bir tanesi oturarak.

- Hepten delirdiler, dedi ikinci Ulanbay. Bu aşağılamaya daha ne kadar dayanacağız?!

- Karabağ'daki gibi bir iç savaş çıkarsak olmaz mı?! dedi nc Ulanbay.

- Asak olur da, yenilgiye uğrayıp utanmasak, dedi birinci Ulanbay.

- Utanmayı, ayıbı bir kenara bırakmanız gerek! Onlar Bulanbay'dan doğmuşsa, biz de Ulanbay'dan doğmuşuz. Atanın ataya kötülüğü yok! dedi ikinci Ulanbay.

- Doğru... fakat böyle bir kötülüğün olmadığını ispat etmek gerek, dedi Kavkay söze karışıp.

- İspat etmek gerekse, ispat edemez misin? dedi nc Ulanbay aceleyle. Bizim gibi değilsin, okumuşluğun var... Üniversite bitirdin...

- Basekenin de söylediği gibi... Bulanbayların yaptığını biz de kendi atamızın hatırasına bir bide dikerek yapalım, dedi birinci Ulanbay.

- bide ne ki, kolhoza adını vermek gerek, dedi ikinci Ulanbay.

Böyle konuştuktan sonra, Ulanbaylar uzun yol boyunca oturup, kendi atalarının adını leme yaymaya ant içip, söz verdiler. Bu vazife, okumuş tarihçi olarak Kavkay'a yüklendi. Kavkay avıla gelişi ile birlikte hazır kızartılmış bir koyunu çantasına koyup, gizli bir şekilde yola ıktı...

* * *

...Bu arada Bulanbayların da boş durdukları yoktu. Onlar, kendi ataları Bulanbay'ın adını Kazak halkının tarihine altın harfler ile yazmaya karar vermişlerdi. Fazla uzamadan, bu znn ilk meyveleri de görünmeye başladı. Bölge gazetesinin bir sayısı büsbütün Bulanbay'a ayrıldı. İkinci ve üçüncü sayfalarda- Bulanbay hakkında ilmi araştırmalar, düşünceler. Dördüncü sayfada Keykuvat'ın Bulanbay Batır hakkındaki destanı. "Devamı gelecek sayıda", şeklinde yazsa da en kerametlisi birinci sayfada idi. Bulanbay Batır'ın büyük bir resmi birinci sayfayı tamamen dolduracak şekilde basılmıştı. Resmin kerameti, biraz eskimiş olmasına rağmen Keykuvat'ın resminin aynısı olmasıydı. Seksenden aşsa da sakal ve bıyığını traş eden Keykuvat'a avıldaki halk tiyatrosunun keçi derisinden maske yapıp yapıştırarak, başına geçirip, kovadan başlık giydirip, o şekilde gazeteye yapıştırmışlar gibiydi.

Bulanbaylar kendi atalarını işte böyle tanıttıktan sonra, şimdi de onun 285.

yıllık merasimini düzenleme telâşına düştüler. Tören akşamından batırın başına adanmış bir kümbet, bronzdan bir heykelinin yapılması meselesi ele alındı. Bunun neticesinde Bulanbay adında bir vakıf açılıp, onun başkanlığına da Keykuvat seçildi ve yurt çapında vakıf için para toplanmaya başlandı.

Almatı'dan özellikle çağrılan ünlü heykeltıraş, Keykuvat'a bakarak, Bulanbay batırın ata binip, uzun yola doğru kargısını germiş heybetli duruşunu yapmaya başladı.

Bulanbayların en büyük hedefi, sovhozun "Komünizm" adını değiştirip "Bulanbay" ismini vermektir. Buna bağlı olarak Bulanbaylardan çıkan bir işçi gazi, respublika (cumhuriyet)'nin bir gazetesine makale yazmış, televizyonda da fikrini söylemişti. Fakat, halk komünizme hâlâ inandığı için bu fikre pek aldırmaz etmedi. Sovhoz'un parti temsilciliğinin yazıcısı Esbolgan Kanagatoviç bir toplantı düzenleyip, resmî itiraz yayımladı. Bunun için bütün Bulanbaylar, en başta Keykuvat olduğu hâlde, Esbolgan Kanagatoviç'ten nefret etmeye başladılar; fakat partinin arkasında sot, prokuror (kanunî mahkeme), KGB ve polis olduğundan karşılık vermeye cesaretleri kırıldı...

* * *

İşler böyle giderken, alelâcele yok olup giden Kavkay avıla döndü. Seferin onu yordduğu apaçık belli oluyordu: gözleri çökmüş, sakalı uzamış, iyece yorulmuştu. Buna rağmen gönlünün hoşnutluğu, sonsuz rahatlamışlığı söylemese de seziliyordu.

Daha bir ilginç, avıla girer girmez Kavkay, Keykuvat ile karşılaştı. İkisinin arasında şuna benzer bir konuşma geçti:

- Esselâmüaleyküm, Kevke! Kutu olsun! dedi Kavkay.

- Neden bahsediyorsun? dedi Keykuvat.

- İşte şu... İşte şundan bahsediyorum! dedi Kavkay, çantasından bölge gazetesindeki Bulanbay Batır'ın resmini çıkarıp. Çok benziyor!... Soyup kaplayıp koyduğunuz kendi resminiz...

- Ben bu Bulanbay'ın oğlu olsam... ona benzemeyip de kime benzeyecektim... Şeytana mı benzeyeyim?! dedi Keykuvat gücenip.

- Elbette! Elbette! Çok doğru söylüyorsunuz! dedi Kavkay bir şeye sevinip.

Kavkay'ın bu sevinci Keykuvat'ın kafasında büyük bir şüphe uyandırdı. Bundan sonra her türlü vasıtayı kullanarak, Almatı'ya yaptığı seyahat esnasında Keykuvat'ın neler çevirdiğini araştırmaya başladı. Çok fazla geçmeden, Kavkay'ın Ulanbaylardan çıkan Ecimuhan (Hacımuhan) denilen bir yaşlı ihti-

yarı davet edip, kapı-pencereyi kapatarak Viladimir İlyiç Lenin'in *Ne Yapılmalı* adlı kitabını okudukları belli oldu. Bu Ecimuhan, Komünizm avılının bütün ihtiyarlarının aksine namaz kılmazdı, oruç tutmazdı, toy olsa gelin-kızlarla kadeh tokuşturup rakı içmeyi, sonra ağarmış saçına bakmadan kavgaya tutuşmayı seven bir ihtiyardı. Gençliğinde böyle bir gelin ile tekrar tekrar dans edip onunla oynaşmaya kalkışmıştı. Bu durumu gören koca (yani Ecimuhan'ın yakın akrabalarından biri) Ecimuhan'ı güçlü yumruğuyla yere yığmıştı. Aptallığından yediği yumruk o kadar güçlüydü ki bu darbeden sonra Ecimuhan'ın omzu kırılmış, diline de bir arıza gelip, "r" harfini doğru söyleyemez olmuştu. (Meselâ, "Aragiñ bar ma?" demek istediğinde "Agğagiñ bagğ ma?" diye söylerdi.) Ecimuhan, yaşını başını aldıktan sonra kırılan omzundan utanıp olsa gerek, kısa bir sakal bırakmıştı. Fakat bu sakal onun görünüşünü biraz olsun değiştirmekle beraber, huyunu suyunu hiç değiştiremedi. Toy-tomalak olan yerde Ecimuhan yüz gram içkiyi gönderdikten sonra başı dönüp, yerinden kalkarak ve gelin kızlarla oynaşısına hâlâ rastlamak mümkün. Halk, Ecimuhan'ın böyle davranışını dedesi İlyas'tan kaldı diye düşünüyor. O İlyas denilen de bayağı bir zaman evvel, kolhoz müdürünün mü, ağa sultanın mı, yoksa büyük bir adamın mı gelinine sarkıntılık etmiş ondan sonra büyük bir skandala sebep olmuş, sonra da habersizce Sibirya'ya kaçmıştı. İlyas Sibirya'ya kaçarken geride genç karısı ile Tölecan adlı küçük oğlu kalmıştı. Bizim bahsettiğimiz Ecimuhan da işte bu Tölecan'dan doğmuştu. İşte böyle ilginç bir hayat hikâyesi var Ecimuhan'ın. Bu vesileyle işçilerin büyük kösemnin *Ne Yapılmalı* adlı eserine olan tutkunluğu aşikâr oldu. Bunun sırrını bilemeyen bütün Bulanbaylar kalın kafalıydı. Elbette bundan en çok da Keykuvat çekti.

Böyle sürüp giderken bir gün sovhoz kulübünde "Ulanbay soyunun tarihindeki bazı boş sayfalar" konulu ilmî-teoriyalık bir konferans olacak diye haber çıktı. Konferansa Ulanbaylar çoluk-çocuk birlikte katıldılar. Bulanbaylardan da Keykuvat'ın liderliğini yaptığı birkaç kişi hürmetli misafir olarak çağırıldı. Bölge gazetesinin ara buluculuk yapan köşe yazarı dircisi de geldi.

İlmî-teoriyalık konferansı, kendisi açıp kendi kendisine söz veren Kavkay, konuşmasını fazla uzatmadı. Kısacası, bütün fikrini bir iki cümle ile özetledi.

- Kıymetli avıldaşlar! Komünizmlük yoldaşlar! Bugün sizlere çok sevinçli bir yeniliği haber vermek istiyorum. Bütün yer yüzü işçilerinin ulu kösemi (lideri), Komünist Partisi'nin temelini atan, ulu fikir adamı Vladimir İlyiç Lenin, Kazak'tan, Kazak olduğunda da kadimki özümüzün Ulanbay soyundan

çıkmıştır, dedi böyle bir yeniliğin verdiği büyük bir zevkle.

Kavkay'ın bu sözü, toplanan kalabalık üzerinde yıldırım düşmüş tesiri yaptı. Özellikle konferanstan sonra taze kavurma yemenin hayalini kurmakta olan bölge gazetesinin ara bulucu dilcisi, bunu işittiğinde başı dönüp, düşüp bayılayazdı.

Herkesten evvel Keykuvat davrandı.

- Ne?! Ne söylüyorsun?! dedi yerinden fırlayarak.

- Ulu kösemimiz Vladimir İlyiç Lenin'in soyunun Ulanbay olduğunu söylüyorum, dedi Kavkay gururlanarak.

- Manasız konuşuyorsun! Bunu düzeltmek gerek! dedi Keykuvat, yumruğunu göğe kaldırarak.

- Affedersiniz, ama otuz yedinci yılda değiliz, dedi Kavkay. Her şeyden evvel lâf dinleseniz.

- Ya! Ya! Konuşturmak gerek! Söz dinlemek gerek! diye diğer Ulanbaylar da homurdanmaya başladılar.

Salondaki insanlar sabırsızlandı. Kavkay, sahnedeki tahtaya âdeta kör adama dayak atıyormuşcasına büyük harfler ile "Vladimir İlyiç Lenin" yazdı.

- Bunu gördünüz mü? dedi, elindeki sopa ile harfleri göstererek. Gördüğünüz bu İlyiç, yani İlya ismi Kazakların eski İlyas'ından çıkmıştır. Yine bu, bizim avılın İlyası. Yani, eskiden İlyas denilen Ulanbay'ın genç karısı ve küçük çocuğunu geride bırakıp Sibiryaya kaçtığını hepimiz biliyorsunuz! İşte bu, o. Sibiryaya vardktan sonra Ruslara karışıp, adını Rusçasıyla değiştirmiş...

- Delil, delil nerde? dedi Keykuvat kendini kaybederek.

- Delil işte! dedi Kavkay, çantasından bir varak kâğıt çıkarıp. Bölge arşivinin müdürü, İlyas'ın Sibiryaya kaçıp vardktan sonra adının İliya olduğunu ispatlıyor. (Bu sözü söylediğinde epeydir çantasında duran koyun etinin nereye varıp geldiği halk arasındaki bazı insanlara malûm oldu.) İnanmasanız, bakınız! İmzası... mühürü, her şeyi var!..

Halktan bazı kimseler sahneye çıkıp, bunun açık bir delil olduğunu gözleri ile gördüler.

- Ha, şimdi Vladimir denilen söze gelelim dedi Kavkay, tahtayı yeniden işaret ederek Daha evvel bahsettiğimiz İlyas'tan Tölecan adlı çocuk kalmıştı.. Onu da iyi biliyorsunuz, öyle değil mi?

- Biliyoruz... Biliyoruz... İşte o Tölecan'dan doğan bala (çocuk) Ecimuhan bugün bile hâlâ aramızda! dedi halk, başı parlayan, sandalyesi sallanan

“rakkase”yi hatırlayarak.

- İlyas’ın Sibiryaya kaçıp vardıktan sonra ikinci defa evlendiğini bilerseniz. Yani, Rustan tokal almış. Fazla uzamadan bu kumadan erkek evlât doğmuş. Ondan da Vladimir çıkmış... Bunun delili... Kavkay yeniden elini çantasına uzattığında, halk:

- Anladık!.. Anladık, diye uğuldadı. Özellikle, “tokal” aldığını iyi biliyoruz.

- İşte burada tatsız bir durum var, dedi Kavkay pişmanlık göstererek. Fakat gerçeği söylemesek de olmaz. Evvelki Tölecen büyüyünce Kazakça adını beğenmeyip, Rusçaya değiştirerek Voladya olmuş. Ondan da Vladimir çıkmış... Bunun delili... Kavkay elini yeniden çantasına götürürken, halk:

- Gereği yok!.. Gereği yok! diye seslendi.

Bu meselede, aslında delile hiç ihtiyaç yoktu. Sadece Sibiryaya kaçanlar değil, Komünizm köyünde de Kazakça adını beğenmeyen pek çok Kazak vardı. Meselâ, Keykuvat’ın Balcan isimli kızı Valya, Konısbay adlı oğlu ise Konstantin olup çıkmıştı. Bunlar gibi, Jon, Tomas diyenler de vardı.

- Öyle de olsa bir sorum var, dedi Bulanbaylardan biri, yenildiklerini kabul edemeyip. İyi, bu söylediklerinin hepsinin doğru olduğunu var sayalım. Fakat, Lenin denen söz nasıl bir söz?! O da Kazakça mı?!

- Evet, okumuyorsunuz ki... Eğitiminiz kötü... dedi Kavkay, eskiden olduğu gibi gücenerek. Lenin kelimesi Kazakça değil. Fakat Rusça da değil! Lenin kelimesi takma ad (klička). Takma adın ne olduğunu biliyor musunuz?!

- Biliyoruz!... Biliyoruz! dedi, salonu dolduran kalabalık, gürültüyle.

- Biliyorsunuz elbette! dedi Kavkay. İşte bu Lenin’in gerçek adı Ulyanov. Ulyanov! Bu sözün de Ulanbayev’den çıktığını söylemeye gerek yok, zaten görünüyor. Yani İlyas kaçtıktan sonra izini kaybettirmek için büyük babası Ulanbay’ın adını aldı. Sonra -bay denilen söz değişip Ulanov, ondan da Ulyanov oldu.

Kavkay’ın bu sözünde gerçeklik payı vardı. Komünizm avılımın içinde babaları bey-mey olup da sonradan dedelerinin adını değiştiren Kazaklar da epeyce çoktu. Meselâ, Köjekbay adlı birisinin evlâdı bayını da, köjegini de değiştirerek Kujikov olup çıktı. Onun karşısında Ulanbayev’in Ulyanov’a dönmesi iman tazelemek değil mi?...

- Dediğim gibi, bundan başka ne delillerin var? dedi Keykuvat bununla da yetinmeyip.

- Delil yeter, dedi Kavkay. Kevke, çıkınız! diye bağırdı, bir başkasını kürsüye çağırarak.

O sırada sahneye başına şapka giymiş, ak köylek (gömlek), kara kravat, kostümünden yeleği görünen, kısa boylu, yüzü çok tanıdık birisi tez tez yürüyerek çıkıp geldi. Sahnenin tam ortasına, dinleyicilerin tam karşısına geldi, bir elini yan tarafına koyup, diğer eliyle de şapkasını tutarak karşındakilere döndü:

- Bütün dünya pğgoletagğı (proletarı, işçileri), bigğiñdegğ (birleşin)! Ugğa (Hurra)! diye kolunun kaldırarak bağırdı.

Kendilerine çok tanıdık bu kişinin kim olduğunu o anda anlayan halk, tepelerine ikinci defa yıldırım düşmüş gibi şaşırды. Salonda bir sineğin vızıltısı bile duyulacak kadar büyük bir sessizlik oldu.

- Sosyalizm dediğimiz şey, Sovyet hükümeti ile tamamen elektgğlendiğüv (aydınlatış)! dedi bu çok tanıdık kişi. Sonra yine şapkasını salladı:

- Oku, oku yine oku! (Ugğa (Hurra)! diye bağırdı.

Her yerde, bütün resimlerde her gün gördükleri ulu kösem (yani Lenin'in) yeniden dirilip sahneye çıktığını görtür gibi olan kalabalık "Hurra!" "Hurra!" diye bağırdı.

- Bu... bu delil değil! diye bağırdı Keykuvat, kösem rolünü oynamakta olanın eski sarhoş Ecimuhan olduğunu güçlükle tanıyarak. Bu basit bir benzerlik!.. Yalan!...

Tam o anda Kavkay Bulanbay'ın Keykuvat'a çok benzeyen fotoğrafını koy-nundan çıkardı:

- Yalan olsa, peki bu ne?! dedi resmi Keykuvat'ın gözünün önüne uzatarak. Bulanbay'ın çocuğu Bulanbay'ın kendisine benzemese, kazınıp boyanmış kadar benzese, o zaman delili oluyor! Fakat Ulanbayların evlâtları birbirine benzese, aynı şeyi söyleme özelliklerine kadar aynı olsa (burada Kavkay ulu Lenin'in de Ecimuhan gibi "r" harfini doğru söyleyemediğine karşı idi) bu delil değil! Bunu nasıl anlayacağız, muhterem Kevke?!

"Hürmetli Kevke" ne söyleyeceğini bilemedi cevap olarak.

- Eğer bununla da kanmazsanız başka deliller var... Nice türlü delil! Haydi... Haydi... hangisi gerek?! diyerek Kavkay yeniden elini çantasına uzattı.

- Yok!.. Gereği yok!.. Gereği yok! dedi bütün halk (özellikle Ulanbaylar tarafı) öncekinden daha yüksek sesle. Hurra! Hurra! Yaşasın işçilerin ulu köse-

mi Bölecan İlyasoğlu Ulanbayev! Hurra!.. Hurra!

Böylece Ulanbay soyunun tarihindeki pek çok boş sayfalar hakkındaki ilmî-teoriyalık konferansın daha fazla uzamayacağı belli oldu. Konferansın sonunda hiç vakit kaybetmeden Kavkay'ın başkanlığında bir dilekçe hazırlanarak aşağıdaki isteklerini Parti yetkililerine iletmeye karar verdiler.

1. Meşhur hemşehrimiz, proletaryanın ulu kösemi Bölecan İlyasoğlu Ulanbayskii'nin isminin doğduğu avdanına (bölgesine) verilmesi hakkında yukarıdaki meselelere öncelik verilsin. (Burada Ulanbayskii denilen sözü büsbütün Kazakçalaşıp gitmesi için sovhozun parti organizasyonunun kâtibi Esbolgan Kanagatoviç yazdırmıştı.

2. "Komünizm" sovhozu meydanında Bölejan İlyasoğlu Ulanbayskii'nin hatrasına müze açılıp o müzeye kösemın kandaş akrabası Ecimuhan Ulanbayskii idareci olarak atansın.

3. Bölge gazetesinin gelecek üç sayısı tamamen Ulanbay soyundaki bütün eksiklikleri göstermeye ayrılınsın.

Bu kavil Bulanbayların bütün karşı koymalarına rağmen çoğunluk tarafından kabul edildi. Kararın kabulünden sonra Ulanbaylar, proletaryanın ulu kösemi Bölejan İlyasoğlu Ulanbayskii'nin ruhuna koyun adayıp kestiler. Kuran okunup bittikten sonra kadeh kaldırarak rakı içmeye başladılar. Daha yeni idareci olan Ecimuhan Ulanbayskii, gönlünce coşup, gelinleri ile oynamaya başladı.

... Böylece Ulanbaylar geri alınamaz bir galibiyet almışa benziyorlardı. Fakat bu galibiyet de aldatıcı olup çıktı. Şöyle ki, bu vakadan çok uzun süre geçmeden yer yüzünde sonsuza kadar yaşayacak denilen Komünist Partisi sonsuza kadar yaşamak bir tarafa, yüz yaşına bile erişmeden yalancı dünyaya veda etti. Bölgeye Bölejan İlyasoğlu Ulanbayskii'nin adını verme ümidi yok olmaya başladı. Hatıralık müzenin temeli atılıp, boy atmaya başlamış idi. Binanın mescide çevrileceği dedikodusu ortaya çıktı. Dedikoduyu başlatan, avıldaki Allahsızlar derneğinin temelini atan, seksenine gelinceye kadar dine karşı durmadan mücadele eden, fakat Komünist Partisinin çöküşü ile beş vakit namaz kılmaya başlayan ve şeriat getirmek isteyen mollalara benzeyen Keykuvat idi. Keykuvat'ın mollahı o kadar güçlüydü ki avıla gelen din müfettişleri ona bir ağız günah bile atfedemedi. (Buna göre Keykuvat ömür boyu gizlice namaz kılmış olsa gerek.) Böylece "Komünizm"deki dinî liderlik de Bulanbayların eline geçti...

Ulanbaylar bunun hepsine itiraz etti. Bu dünyadan ümitlerini kestiler. Böyle ulu köseme de onun partisine de ellerinin tersini sallayıp sovhozdan çıktılar ve kooperatif açtılar. Bol bol zehirli madde kullanarak (Bulanbayları zehirlemek için) karpuz yetiştirmeye başladılar...

Fakat buna bakıp Bulanbayların durumu iyiye gidiyordu demek de olmaz. Vefasız dünya onları da ondurmadi. Ağlaya, sıkıraya buldukları paralar ile kahraman Bulanbay'ın ata binip mızrağını elinde tutarak nara atan hatıra büstünü yerine diktiler. Fakat bu da ancak üç gün ömür sürdü. Dördüncü günün gecesi, pahalı metali fark eden hırsızlar heykeli atıyla-matıyla, mızrağıyla alıp gittiler. Heykel daha sonra Aktav (daha önceki Şevçenko) şehrinde yabancı memlekete kaçırılmak üzere gemiye yüklenirken bulundu. Bulunması bir tarafa, acımasız hırsızlar nazik Bulanbay'ın Keykuvat'a çok benzeyen başını koparıp, mızrağını kırarak, altındaki tulparın (atın) dört ayağını tamamen ayırıp, parça parça etmişler, metal yığını olmaktan başka hiçbir şeye yaramaz hâle getirmişler.

Bulanbaylar namusları incinip, ulu babalarının hatırasını şimdi altından veya gümüşten, hiç olmazsa bakırdan yaparız diyerek, yeniden para toplamaya başladılar. Fakat bu arada daha önce kimsenin düşüne bile girmeyen, insanın aklı yetmeyen som (Kazakistan para birimi) kıymetlenmeye başladı. Bunun tesiriyle, Bulanbayların bütün yurda dağılıp, yardım alarak, ağlaya sora topladıkları paranın tamamı heykelin bir parmağını hatıra olarak yaptırmaya bile yetmeyecek kadar kaldı...

Bulanbaylar buna çok kızdılar. Dünyadan vazgeçtiler. Çöken Sovyet hükûmetine, yıkılan partiye.. hepsine birden bir el silkip, sovhozdan çıkarak, önlerine kendi ziraatçilik işlerini alıp bol bol zehirli madde kullanarak (Ulanbayları zehirlemek için) soğan (jappaz piyaz) yetiştirmeye başladılar...

Okuyucuları daha fazla sıkmamak için hikâyemi burada kessem de olurdu. Fakat küçük bir şey daha ilâve etmeden edemedim. Yakında tanınmış bir yazar ödülünü almıştı. Yazarlar Birliğinin önünde onu kutlarken nereden çıktığını bilmediğim Kavkay ile karşılaştım. Bir elinde belinden ip ile bağlanmış ay gibi kara çanta, bir elinde koyunun pişirilmiş başı.

- Esselâmüaleyküm! Yol bolsun! dedim, canlı olarak yeniden karşılaştığıma sevinerek.

- Vealeykümesselâm! Trenden daha yeni indim... Atasına nalet (lânet), trende akli başında bir adam yok... Hepsi sarhoş dedi Kavkay. Demek istiyorum ki seninle karşılaştığım iyi oldu. Yazdıklarının hepsini okuyorum. Çok güzel

yazıyorsun... Şu arşivin müdürünü bana bir buluver sen... Emeğini yemem...

Bunu söyledikten sonra Kavkay, koyunun kızartılmış başını bana doğru uzattı.

Ben arşivin müdürünün kim olduğunu bilmiyordum. Doğruyu söylemek gerekirse, daha önce Keykuvat hakkında yazdığım gibi ben de hiçbir zaman arşivin eşiğinden atlayıp girmemişim. Bir sürü bahane ile kaçmaya çalıştım.

Kavkay buna çok gücendi.

- Ya, nasılsınız?! Avıllarınızda ne yenilik var? dedim ben, kendi suçumu affettirmek için.

- Yenilik mi dedin?.. Yenilik çok, dedi Kavkay. Söyliyeyim. Senin de bildiğin gibi çok eskiden Ulanbay soyundan bir grup adamın Alaska'dan Amerika'ya geçip gittiği söylenir. Bu söz doğru çıktı ya...

- Ne dedin?! Büyük bir yenilik bu, dedim eskisinden de fazla bir ilgiyle.

- Ya-ya, büyük yenilik, dedi Kavkay. Alaska'dan geçmişler. Alaska'yı biliyorsun, günü soğuk... Rüzgâr... Bu yüzden eski Ulanbayların hepsi kalın don giymişler. Bu da daha sonra "Kalın don (Kileñ ton)" olarak biliniş gitmişti.

- Kaydam.. bu durumu bilmiyorum, dedim, Kavkay'ın malûmatı tam koyulaştırıp gidişini kesmeden.

- Ay, hiçbir şey okumuyor musunuz! dedi Kavkay kaşını çatıp. Hiç olmasa televizyonda mı seyretmiyorsunuz. Aybay-ay, gündüz gece yine Amerika'da Klinton (Clinton) denilen adam başkan olup seçilmedi mi?! Klin-ton!.. İşte şu, bu Kileñton olmazsa ne olur, a?! Kendisi de Kazak'a benziyor!..

Ben ağzımı açıp öylece kaldım.

- Yazdıklarının hepsi eksik. Hiçbir şeye yaramaz boş sözler... Sana da yazar diyorlar ya!..

Kavkay bunu söyledikten sonra koyunun kızartılmış başı ile kara çantayı eğilerek eline aldı ve Abılayhan yolu boyunca yokuşa doğru yöneldi...